

El carrer dels Ciutadans 113

El carrer dels Ciutadans és una de les vies més característiques de la ciutat: antiga Via Augusta de la Girona romana, és successivament camí reial i, fins als anys quaranta del nostre segle, carretera nacional de Madrid a França. Tot això comportà una configuració de l'indret que durant molt temps el féu centre neuràlgic de la ciutat, paper que s'ha anat diluint poc a poc malgrat la seva situació estratègica.

No oblidem que aquest carrer enllaça la plaça del Vi amb la plaça de l'Oli, i que al llarg del seu lineal recorregut connecta amb nombrosos carrers i carrerons, com ara la travessia de Sant Josep, el carrer de la Llèbre i la pujada de Sant Martí per la banda dreta, i el carreró de l'Arc i el carrer de Minalí, per l'altra banda.

DE DRAPERIA A CIUTADANS

En nom de carrer dels Ciutadans es troba documentat sobretot a partir del segle XV, mentre que abans —ja en el segle XIV— se'l troba esmentat com a carrer de la Draperia. En aquests anys la major part dels comerciants del tèxtil —sector capdavanter de l'activitat econòmica d'aleshores— havien escollit per domicili un habitatge amb botiga d'aquest carrer. Poc a poc els cavallers, donzelles i ciutadans honrats passen a ocupar aquesta via i durant un curt període hom usa indistintament ambdós noms. A tall d'exemple assenyalem que l'any 1418, en ocasió de trobar-se a Girona un cardenal vingut de Roma amb llegat del nou pontífex Martí V, es féu una processó que segons

el ban dels jurats passava, entre d'altres, per la plaça de les Albergaries (actual plaça del Vi) i seguia «Tot dret per lo carrer apellat de la draperia o dels ciutadans e per la plaça dels cavallers vers lo call Juyich...»

Sembla que durant un temps hom el coneix també com a carrer de la Ferreria Nova, suposem que per distingir-lo del carrer proper anomenat de la Ferreria Vella. Amb tot, la incidència d'aquest nom és pràcticament nul·la. És al llarg dels segles XVI i XVIII quan arrela l'actual nom i quan l'indret comença a prendre la seva fesomia actual. Roig i Jalpí, al seu «Resumen Historial...» publicat l'any 1678, se'n fa ressò amb aquestes paraules: «Ay tambien en Gerona algunas calles muy buenas, de las quales la mejor es la que llamamos de los Ciudadanos, en la qual estan edificadas muchas, y muy principales casas. Es muy ancha igualmente, y no es poco larga. Tiene este nombre, porque en ella vivia antiguamente la mayor parte de los Ciudadanos Honrados de esta Ciudad: y agora con mucha razón podría ser llamada calle de los Cavalleros porque son muchos los que viven en ella».

LES CASES SENYORIALS

És ben fora de dubte que el carrer de la ciutat que reuneix més i millors casalots de l'edat mitjana és el de Ciutadans. És per això que J. Saurina i Negre n'escrigué un fulletó per explicar el devenir d'aquests remarcables edificis, i que nosaltres, junt amb altres dades que hem pogut trobar, intentarem de sintetitzar.

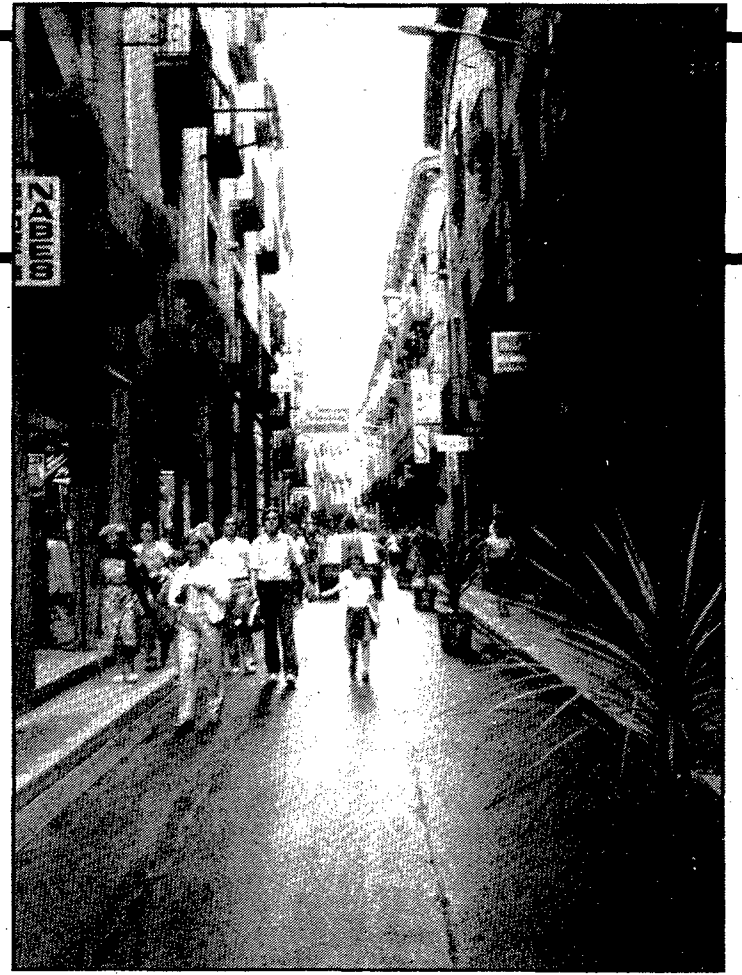
La casa n.1, que fa cantonada amb la plaça del Vi, és l'antiga Duana Vella, i havia estat residència dels cavallers templers. La porta d'entrada té un artístic picaportes de ferro amb cap de

lleó, i a la cantonada hi ha —a 2'5 m. d'alçada— una escultura de rostre rialler i llargues orelles que hom coneix popularment com «en Banyeta».

La casa n.3 fou seu de l'arxiu notarial, i més tard notaria Sagner. Actualment estatja la coneguda agència Gómez, de fàcilment modernista. Seguint per la banda esquerra del carrer ens trobem amb la número 5, antiga Banca Arnús, reformada el 1928 segons projecte de l'arquitecte J. Bosch. Abans, concretament el 1915, era seu de la redacció i administració de la revista mensual «El financiero práctico». La del costat, n.7, fou dels Campmany. A remarcar que damunt la sastreria Mas hi hagué un local de l'O.J.E. i que al costat hi ha el local tancat de l'Hotel Residència Internacional, que tenia als baixos una sala d'exposicions. La casa n.11, abans dels Benaiges, ara del Comte de Berenguer, es troba en un estat de conservació molt deficient, i la casa n.13 fou propietat de la Banca Puig.

La que porta el N.15 és l'antiga casa Casanova, més tard magatzem de ferro dels Puig, la qual cosa es pot constatar encara actualment per la pervivència del rètol. Fou escola graduada de nens i nenes l'any 1899, i actualment és seu del Consolat de Bèlgica i d'Omnium Cultural. La Casa Ll apart, amb el n.17, té a la façana una petita capella dedicada a Sant Antoni, amb una inscripció que diu: «Resant un pare nostre se guanyen 250 dies d'indulgència». En el marc del marbre, tal com conta Josep Grahit, hi ha escrites dues dates, 1642 i 1922. La primera fa referència a l'adquisició de l'imoble i la segona, a la data de construcció de la fornícula.

Al n.19 hi ha, a més de la perruqueria Serra, de caire modernista (1928-29), l'espectacular edifici de la Fontana d'Or. Refor-

mat per la Caixa d'Estalvis Provincial l'any 1972-73, és un edifici romànic del segle XII, amb una part gòtica —la més posterior— construïda els segles XIV-XV. Com a mínim des del segle XVIII fou emprada com a fonda o hostal: l'any 1787 s'hi estatja el Comte d'Aranda, i durant molts anys és regentada per un italià anomenat Antoni Lenti. A la primera meitat del segle XIX era dirigida per dos italians, els treballadors dels quals fundaren l'any 1877 el famós Hotel dels Italians. Durant un temps rebé el nom de Mesón de Posada (1796) i més tard, de Fonda de la Estrella.

La Fontana d'Or ha tingut també d'altres usos: fins a l'any 1895 hi hagué l'oratori dels Lluïsos fins al trasllat al temple dels Dolors; mentrestant s'emprava com a residència dels jesuïtes. Al llarg dels primers trenta anys d'aquest segle fou seu d'un banc i després, d'una caixa, i els pisos superiors foren ocupats

per entitats i associacions gironines, com ja veurem més endavant.

Seguint amb la descripció de la resta de nobles casals de la banda dreta del carrer, cal esmentar que als n.2-4 hi hagué la casa principal dels Caramany, una part de la qual és ocupada avui per l'Hotel del Centro. Coneguda abans com a Fonda d'en Fita, des del 1892 porta aquest nom característic. Antigament, i juntament amb el dels Italians, era dels pocs hotels que comptava amb una mena de grans tartanés que anaven a l'estació del tren a recollir els viatgers. La resta de l'antic palau és ara una bonica botiga modernista del 1908, dedicada a la venda de queviures. La n.6 és la casa Ferrer, la n.8, la casa Saliati que, construïda el segle XIV, fou restaurada per Rafael Masó l'any 1911, i la n.10 és coneguda com a Casa Bassols.

La Casa Massaguer, amb el n.12, fou anteriorment del llinat-

Fontana d'Or Ciutadans, 19
Girona
Tel. 20 98 36

**CAIXA D'ESTALVIS
PROVINCIAL
DE GIRONA**

L'ESCLAT

Exposició permanent de minerals per col·lecció, decoració i regal.

I també una gran varietat en collarets i penjolls.

Ciutadans, 14 - Tel. 216084 - GIRONA

Casa Fundada 1890

**CURTIDOS
FERRER**

Articles per a tapisseria - Sabateria
Baster - Equitació

C/. Ciutadans, 6 - Tel. 20 14 97 - GIRONA

CIUTADANS BAR

Cafeteria
Esmorzars - Berenars
Aperitius

C/. Ciutadans, 10
Tel. 20 10 49 - GIRONA

CARNS ROSA Mª FERRAN

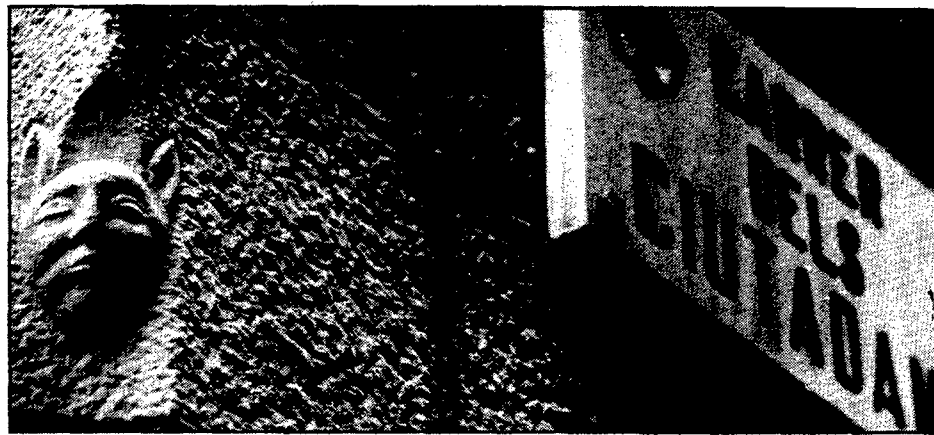
Especialitat
en
embotits casolans

Des d'ara al vostre
servei també a
Girona

C/. Ciutadans, 7
Tel. 20 01 16 - GIRONA
C/. For Portal, 12
Tel. 76 91 05 - FORTIÀ

Rètols d'una altra època però que es mantenen al seu lloc, pertanyents a establiments tancats fa temps. (Fotos, Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona)

«En Banyeta», a la cantonada del carrer dels Ciutadans amb la plaça del Vi (Foto: Comalat)

ge dels Sarriera i després, dels Manresa. Hom pot veure-hi encara diverses restes d'estil gòtic i romànic al vestíbul d'entrada. El 1929 la comprà la Cambra de la Propietat Urbana, que encara l'ocupa; al costat hi ha instal·lades les oficines de turisme de la Generalitat. La Casa n.14 fou dels Delàs, barons de Vilagaia, que tingueren gran influència a l'Ajuntament gironí al llarg del segle XVIII i primer terç del XIX, i la casa n.16 és dels segles XVII-XVIII i fou dels Campmany. Fins als anys cinquanta l'ocupà el famós Hotel dels Italians, als baixos del qual hi havia el 1871 un cotxe correu diari que anava a Figueres. Actualment, damunt la llinda de la porta encara es conserva el rètol al·lusiú a aquest establiment. La porta del costat també conserva el rètol **Fàbrica de Hielo**, en referència al seu antic ús.

Amb tot, la casa més rellevant del carrer, sobretot després de les obres d'agencament dutes a terme, és la que duu el n.18. Antic casal noble dels Comtes de Solterra, hom conta que l'any 1493 estatjà els reis catòlics, el 1701 el rei Felip V, i el 1710 el rei Carles III, Arxiduc d'Àustria. Pel 1808 se la preparà per rebre la frustrada visita de l'emperador Napoleó. Fou, durant molts anys, la casa que acollí els visitants il·lustres, honor que més tard recauria en l'edifici de Casa Carles, ben bé al costat de l'Ajuntament. Durant uns anys el Casal dels Solterra fou «Jefatura del Movimiento» —on calia anar a jurar els famosos «Principios fundamentales»— i actualment —ironies del destí— és ocupat pels Serveis Territorials

de Cultura de la Generalitat autonòmica.

LES VOLTES I PORXADES

En l'aspecte purament urbanístic, el carrer dels Ciutadans ha sofert diversos canvis, sobretot en els anys que s'escolen entre els segles XV i XVIII. Sabem que l'any 1424 moltes cases posseïen arcades i voltes a la planta baixa, del tipus de les que encara mostra la Fontana d'Or. El seu procés de tancament i enderrocament comença al segle XVIII; s'adduïren raons de seguretat —era un bon amagatall per als qui volien robar— i principis de moralitat, puix sembla que hi anaven a raure moltes parelles. Podem documentar que l'any 1733 una part d'aquestes voltes, situades a l'actual començament del carrer, són tancades perquè els estadants del damunt —un hisendat, un metge, un causídic i un perruquer— al·leguen que hom hi comet tota mena de malvestats. Igual sort van córrer unes voltes que s'esqueïen al davant de la Fontana d'Or.

Al llarg del segle XIX s'hi duen a terme obres d'agencament de l'empedrat de llambordes, sobretot el 1831, i s'hi fan reparacions el 1908 i 1910. Pel 1940 es decideix substituir les llambordes per llosetes d'asfalt, i les llambordes tretes a Ciutadans, plaça del Vi i Abeuradors s'empren per pavimentar el tros de la Ctra. de les Planes que pertany al terme municipal de Girona. És novament pavimentat l'any 1981, i el 1984 s'hi fan obres de renovació dels serveis. Apro-

fitant aquesta avinentesa l'Ajuntament col·loca una renglera de testos a la banda dreta, com a les Ballesteries, la qual cosa, a més d'impedir-hi l'aparcament, permet un passeig més fluid i reposat als vianants.

UN COMERÇ DE CARRETERA

La característica més remarkable del comerç d'aquest carrer és la seva adaptació al fet que de sempre fou una important via de pas per tal de travessar la ciutat. Els ja esmentats hotels del Centro —l'únic encara obert—, dels Italians i de la Fontana d'Or, i la munió de diligències i serveis de transport ho palesen clarament. A més, a la segona meitat del XIX hi havia oberts tres cafès: el Gerión, el Nuevo i el de la Aurora.

Dels segles XV al XVIII el carrer té uns habitants pertanyents a la noblesa, l'administració i el tèxtil, i és en tots els sentits una zona benestant. Els diversos fogatges, padrons i censos mostren de les cases per part dels nobles que comencen a abandonar-les a partir de la guerra del francès.

Al segle XIX els seus habitants pertanyen majoritàriament a les classes mitjanes, i molts de pisos són llogats i rellogats a mil i una entitat i empreses. A la casa n.16 hi hagué fins al 1897 el Banc de Llinàs i Cia, al n.20, la Banca de Quintana i Bassols, i al n.18 hi hagué el 1921 l'estatge del Banc de Catalunya. El local fou adquirit el 1933 per la Caixa d'Estalvis de la Generalitat, i a la postguerra per la Caixa d'Estal-

vis Provincial, que hi tingué la seva oficina principal fins a l'any 1960, en què es traslladà a l'Avda. de Sant Francesc.

Actualment el carrer compta amb un equipament de botigues molt diverses, i darrerament sembla notar-se una certa revifalla de l'obertura de nous comerços. En el moment que deixà de ser el pas central de la ciutat el procés de degradació anà en creixença, i esdevenir un lloc de fort trànsit interior tampoc no l'afavorí en absolut. Altrament, el fet que les obres d'arranjament d'aquests grans casals són molt oneroses i que molts d'ells són tancats, pot ser un altre factor que expliqui la poca empenta de la vida comercial del carrer.

ENTITATS A DOJO

D'ençà de l'abandó de les cases a la primeria del XIX per part de la noblesa que n'era propietària, ja hem dit que hom assisteix a un procés de lloguer de pisos a diverses entitats i associacions. I a fe que el rècord se l'endu la Fontana d'Or: estatjà el primer pis la Cambra de Comerç, fins al seu trasllat a la Gran Via, i serà seu provisional de l'Ateneu de Girona l'any 1923. Abans havia estat ocupada el 1846 pel Liceo Gerundense, que més tard —2ª meitat del XIX— es traslladà al primer pis de l'Hotel del Centro, per la Federació Patronal, per la Societat Econòmica d'Amics del País, pel gimnasi Balmes (a primers del XX) i, des del 1918, per la Schola Orpheónica Gironina.

A d'altres pisos del carrer hi havia la Cooperativa Obrera (1926), i l'administració i redacció de diversos diaris i revistes: el «Semanari Catòlic» (1895), «Lo Geronès» (1908), «Front» (1936-39) i «L'Espurna» (1936-37), aquests dos darrers, portaveus del P.S.U. i el P.O.U.M. respectivament. A més, ja hem anat veient les entitats que encara actualment s'hi aixoplugen.

TARTANES I DILIGÈNCIES

La segona meitat del segle passat, que coincideix amb el període de màxim trànsit, el carrer compta amb el servei de diligències de Girona a Perpinyà als baixos del casal dels Solterra —hom en deia «Can Ziu»—, l'agència de cotxes de cavalls a Banyoles situada als baixos de l'Hotel Italians, el servei d'òmnibus a Barcelona i un servei de tartanes cap a Caldes de Malavella, que sortien del davant de la Fontana d'Or. Sovint eren grans carruatges estirats per cavalls i amb uns preus que oscil·laven segons la categoria del lloc. Josep Grahit esmenta que l'any 1862 anar de Girona a Figueres a la berlina valia 16 rals; a l'interior, 12; a la rotonda, 10, i a la banqueta, només 8 rals.

Es curiós d'assenyalar que a la «Guia de Gerona y su provincia» de l'any 1918 hi ha l'anunci d'un centre administratiu del carrer que es dedicava a l'especialitat de «asuntos de quintas y sustituciones del servicio en Africa».

Miquel de Palol esmenta que fins l'aparició dels primers cinemes el jovent no tenia altre lloc d'esbarjo que l'Odeón, sala de ball que encara es conserva al davant del Seminari, i «la rodona de l'edifici que, a tall d'envelat, bastit en el pati d'una casa noble del carrer de Ciutadans, tenien els joves menestrals i barrilars, i que anomenaven amb la moda vuit-centista «Las Odaliscas»». Com en una cruel paradoxa, un casal que havia estat seu d'una assenyada família de la noblesa i que havia vist les millors danses en els seus salons, esdevenia en el canvi de segle l'escenari dels controvertits i criticats balls de l'època.

Ramon Alberch i Fugueras

PERFUMERIA - ANEXOS
ORTOPEDIA

TORRELLAS

Ciutadans, 4
Tel. 20 17 46
GIRONA

CASA LLAPART
FUNDADA AL 1847

**ARTESANIA
EDREDONS**

atalasseria
ARTESANIA
EDREDONS

CIUTADANS, 17 - ☎ 20 09 77 GIRONA

perfumeria, bellesa
i articles de regal

carrer ciutadans n. 4 - ☎ 20 01 37
GIRONA

Pelleteria «Rosi»

LA GARANTIA DE 40 ANYS
D'ESPECIALITZACIÓ

MODELATGE
CONFECCIÓ
REPARACIÓ

DE TOTA CLASSE DE PELLIS
I CUIROS

Ciutadans, 11 - Tel. 20 16 99 - GIRONA

esports

nabes

LA BOTIGA DEL
CARRER CIUTADANS

ciutadans, 3 - tel. 20 21 46 girona